

## نقش توسعه گردشگری ورزشی بر اشتغال‌زایی

مهدیه رضایی\* استادیار گروه آموزش محیط زیست، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران  
صدیقه اسلامی؛ استادیار گروه تربیت بدنی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

دریافت مقاله: ۹۷/۱/۱۷

پذیرش نهایی: ۹۷/۲/۱۵

### چکیده

نرخ بالای بیکاری در کشور از عدم تعادل عرضه و تقاضا در بازار کار ایران ناشی می‌شود. ایجاد ظرفیت‌های جدید و به‌کارگیری ظرفیت‌های موجود تولید منشأ تقاضا برای نیروی کار است. گردشگری دارای دو ضریب افزایش سرمایه است؛ یکی ضریب فزاینده صنعت و دیگری ضریب فزاینده اشتغال. رشد بخش گردشگری و سهم آن در اقتصاد ملی، موجب به رسمیت شناختن گردشگری به عنوان یک ژنراتور کار بزرگ شده است. بسیاری از کشورها با توجه به وضعیت مناسب گردشگری ورزشی به شکوفایی و رونق اقتصادی کشور خود، کمک فراوانی نموده‌اند. در همین راستا، هدف از این مطالعه، بررسی اثرات گردشگری ورزشی بر پویایی اشتغال در ایران با بررسی ادبیات موجود و بهره‌گیری از روش توصیفی-تحلیلی از نوع اسنادی است. در این مقاله به بررسی و ارزیابی مفروضات مورد استفاده در تحقیقات و مقالات اقتصادی در زمینه اشتغال، گردشگری و گردشگری ورزشی پرداخته شده است. بر پایه یافته‌های این مطالعه، بهره‌گیری از توان‌های گوناگون گردشگری ورزشی کشور در جهت ایجاد درآمد و اشتغال را می‌توان یکی از بهترین راهکارها برای کاهش نرخ بیکاری دانست.

**واژه‌های کلیدی:** اشتغال‌زایی، توسعه، گردشگری ورزشی.

### مقدمه

رشد مستمر و توسعه پایدار اقتصاد نیازمند بهره‌برداری بهینه از منابع تولیدی است. در این میان، مهم‌ترین و حساس‌ترین عامل، عبارت از نیروی انسانی است. نیروی انسانی نقشی دوگانه در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی ایفا می‌نماید زیرا از یک‌سو، به عنوان عامل توسعه و از سوی دیگر، به عنوان هدف توسعه مطرح می‌باشد. سرمایه انسانی، به ویژه در دهه‌های اخیر، در نظریه‌های توسعه مورد توجه جدی قرار گرفته و مزیت نسبی کشورها، با توجه به سرمایه انسانی آنها مشخص می‌شود. بحران بیکاری در اقتصاد ایران، بحرانی است که حیات درازمدت اقتصادی - اجتماعی کشور را تهدید

می‌نماید. هم‌اکنون نرخ بیکاری در کشور، دورقمی است و این نقطه‌نظر که تحولات بازار کار کنونی، تحولات اقتصادی آینده را رقم می‌زند، چندان غیر عقلایی به نظر نمی‌رسد (پیراسته و کریمی، ۱۳۸۱). نرخ بالای بیکاری در کشور از عدم تعادل عرضه و تقاضا در بازار کار ایران ناشی می‌شود. افزایش زادوولد در دهه‌های ۵۰ و ۶۰ هجری شمسی، افزایش نرخ مشارکت زنان در بازار کار، تغییر رفتار در تخصیص زمان بین فراغت و کار جمعیت شاغل، از جمله مؤلفه‌هایی است که باعث شده عرضه نیروی کار در حال حاضر رو به افزایش باشد. از طرف دیگر، محدود بودن نرخ رشد بخش‌های مختلف اقتصادی، بهره‌وری پایین سرمایه و تخصیص ناهمینه منابع مالی در فرآیند سرمایه‌گذاری و پیدایش فناوری‌های جدید باعث شده که در بعد تقاضای نیروی کار وضعیت مناسبی در کشور ایران وجود نداشته باشد (ترحمی و اسفندیاری، ۱۳۸۹).

### مبانی نظری و پیشینه‌ی تحقیق

به منظور مقابله با پدیده بیکاری، گسترش اشتغال از طریق افزایش آگاهانه سرمایه‌گذاری‌ها در فعالیت‌های کاربر یکی از راه‌های مقابله با پدیده بیکاری بشمار می‌رود؛ زیرا تمامی بخش‌های اقتصادی کشور از میزان اشتغال‌زایی یکسانی برخوردار نیستند. همین منطبق درباره بخش‌های اصلی اقتصادی (کشاورزی - صنعت - خدمات) هم صادق است (زیتونلی و دیگران، ۱۳۹۰). در بررسی گردشگری با رویکرد سیستمی، نشان داده شده است که ترکیبی از فعالیت‌ها، خدمات و صنایع مختلف، صنعت گردشگری را شکل می‌دهند. کمیت، کیفیت و هماهنگی عوامل و بخش‌ها در عرضه محصول، نقش مهمی در موفقیت و توسعه این صنعت در یک منطقه ایفا می‌کند (کاظمی، ۱۳۸۹).

صنعت گردشگری با اتکا به ویژگی‌ها و تأثیرات اقتصادی خود می‌تواند به گونه‌ای کاملاً مؤثر در تحرک و پویایی بخش‌های مختلف اقتصادی جوامع محلی نقش عمده‌ای ایفا کند که در نهایت به توسعه نواحی روستایی و کم‌رشد کمک کند. (شاو<sup>۱</sup> و ویلیامز<sup>۲</sup>، ۱۹۹۴).

امروزه پیوند میان توریسم و ورزش نوع جدیدی از گردشگر را ایجاد نموده که جنبه‌های مختلف و متنوعی را در برمی‌گیرد. گستره وسیعی که از فعالیت‌های هیجانی شروع شده و تا فعالیت‌های تمدد اعصاب را در برمی‌گیرد. چراکه به همان میزانی که سلیقه‌ها و تمایلات متفاوتی برای افراد متصور است به همان مقدار دامنه فعالیت‌های توریسم ورزشی نیز گسترده است. افراد به سبب ماهیت اخلاقی و

<sup>۱</sup> Show

<sup>۲</sup>. Williams

ویژگی‌های شخصیتی، توانایی‌های بدنی، تمایل به استفاده و بهره‌گیری از رشته‌های مختلف ورزشی دارند، بر این اساس ممکن است گروهی به ورزش‌های آبی، دسته‌ای به ورزش‌های زمستانی و بخشی به ورزش‌های هوایی و صدها نوع رشته ورزشی دیگر علاقه‌مند باشند. نکته مهم در اینجا شناخت سلايق افراد و رتبه‌بندی رشته‌های مختلف سنجیده شود و سپس متناسب با این درخواست‌ها برنامه‌ریزی گردد(تولایی، ۱۳۸۶).

برگزاری انواع مسابقات جهانی، ملی، منطقه‌ای انگیزه‌ای قوی برای حضور و شرکت مردم در محل برگزاری مسابقات است. جام جهانی فوتبال که هر ۴ سال یک‌بار در یکی از کشورها برگزار می‌گردد خود نمونه گویای این رخداد ورزشی است. به نحوی که همه کشورهای میزبان از چندین سال قبل اقدام به برنامه‌ریزی‌های جامع و کلان جهت ساخت تأسیسات زیربنایی و روبنایی در کشور خود می‌نمایند. نظیر این رخداد به نحو بسیار گسترده‌تر در المپیک تجلی می‌یابد. المپیک نه تنها به عنوان یک اجتماع ورزشی و انجام مسابقات در رشته‌های مختلف مطرح است، بلکه به عنوان یک واقعه عظیم و کم‌نظیری در سطح جهان محسوب می‌گردد. امری که هر ۴ سال یک‌بار اتفاق افتاده و تحولات عظیمی در همه ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ورزشی میان کشورها ایجاد می‌نماید(محرّم زاده و قیامی راد، ۱۳۸۸).

علاوه بر این مسابقات بین‌المللی که در دوره خاص و محدودی زمانی مشخص انجام می‌گیرد امروزه تلاش مسئولین و برنامه‌ریزان ورزشی تخصصی کردن رشته‌ها و بومی‌سازی آنها می‌باشد. به نحوی که برخی کشورها با توجه به استعدادها و پتانسیل‌های موجود در کشور خود اقدام به ایجاد مراکز ورزشی با محوریت یک یا چند رشته ورزشی خاص می‌نمایند. مثل کشور کره که اقدام به برگزاری مسابقات ورزشی رزمی مثل تکواندو می‌نماید و از این راه هر ساله درآمد سرشاری را نصیب کشور خود می‌کند. شاید بهترین نمونه در این مورد کشورهای کوهستانی اروپای مرکزی، نظیر سوئیس و اتریش باشند. به این ترتیب هر کشوری با توجه به موقعیت‌های جغرافیایی و بالطبع آن شرایط آب و هوایی خاص خود می‌تواند محل تولید و ارائه یک یا چند نوع خدمات ورزشی و به دنبال آن خدمات مسافرتی و جهانگردی باشد(علمدار، ۱۳۸۴).

پیشینه مربوط به اشتغال در سال‌های مختلف، همواره بیان‌کننده نرخ بالای بیکاری بوده و محققان به دنبال شناسایی فضای کسب‌وکار در بخش‌های مختلف اقتصادی بوده‌اند تا بتوانند با شناسایی این فضاها و ارائه راه‌کار مناسب گامی در جهت کاهش بیکاری برداشته باشند. در این حوزه می‌توان به مقالات ذیل اشاره نمود.

هرندی و فلاح (۱۳۸۶) اشتغال جوانان و چالش‌های آن را مورد بررسی قرار دادند. آنها دریافتند که عدم تعامل بین مؤسسات آموزشی و بازار کار، نبود فرصت‌های شغلی کافی و نابرابری فرصت‌های شغلی برای زنان و مردان، ضعف برنامه‌های حمایت از خوداشتغالی، سازمان‌یافته نبودن بازار کار کشور و کم‌رنگ بودن نقش مؤسسات کاریابی و مؤسسات محل تحصیل در این بازار از جمله مهم‌ترین موانع گذار موفق جوانان محسوب می‌شوند. کمیجانی و قویدل (۱۳۸۶) اثر سرریز سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در اشتغال ماهر و غیر ماهر بخش خدمات ایران را بررسی نمودند. نتایج حاصل از تحقیق آنها نشان داد که در هنگام ورود شرکت‌های چندملیتی (اثر سرریز)، بنگاه‌های خدماتی فعال در بخش‌های خدمات، می‌توانند با استخدام بیشتر نیروی کار ماهر، بهره‌وری نیروی کار خود را افزایش و با بنگاه‌های خارجی رقابت کنند (اثر سرریز) که البته بخش مستغلات - اجاره و فعالیت‌های کسب‌وکار، در رتبه اول از نظر جذب نیروی کار ماهر و افزایش نسبت نیروی کار ماهر به غیر ماهر قرار دارند.

نجار زاده و حسین پور (۱۳۸۵) در مقاله‌ای اشتغال‌زایی بخش ساختمان از طریق تابع تقاضای نیروی کار بخش ساختمان را مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل از برآورد الگوهای کوتاه مدت و بلندمدت تقاضای نیروی کار با استفاده از روش (ARDL) نشان از رابطه منفی بین دستمزد واقعی با اشتغال بخش ساختمان و همچنین رابطه مثبتی بین ارزش افزوده بخش مذکور با اشتغال آن بخش وجود دارد. ترحمی و اسفندیاری (۱۳۸۹) به رتبه‌بندی پتانسیل‌های تولیدی و اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصاد ایران پرداختند. آنها بیان کردند که؛ ایجاد ظرفیت‌های جدید و به‌کارگیری پتانسیل‌های موجود تولید، منشأ تقاضا برای نیروی کار است. در اقتصاد ایران ظرفیت‌های مازاد در بخش‌های مختلف کالاها و خدمات به دلیل محدودیت بازارها امری شایع است. افزایش تقاضای نهایی و تشکیل سرمایه، بازتابی از تقاضای داخلی و خالص صادرات و نشان‌دهنده تقاضای خارجی برای رشد ستاده و در نتیجه اشتغال است. یافته‌ها نشان می‌دهد که الزاماً سیاست‌های رشد محور نمی‌تواند اشتغال‌زا باشند، زیرا در تمام موارد کشش‌های اشتغال کمتر از کشش‌های تولیدی است. در میان بخش‌های اقتصاد ایران، صنعت، کشاورزی و ساختمان از جمله بخش‌هایی هستند که می‌توانند در فراهم ساختن فرصت‌های شغلی کلیدی باشند.

ولد خانی (۲۰۰۲) در تحقیقی به بررسی اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصاد استرالیا پرداخته است. وی از دو روش کشش داده - ستاده و استخراج فرضیه‌ای استفاده کرده و نتیجه می‌گیرد که در روش کشش، دو بخش صنایع دستی و خدمات بازرگانی بیشترین اشتغال‌زایی را داشته‌اند و در روش استخراج فرضیه‌ای، بخش‌های زراعت و شکار و صنایع ماشینی و تجهیزات آن کلیدی محسوب شده‌اند. در

ضمن، در محاسبه هزینه فرصت ایجاد یک شغل تمام وقت بر حسب تقاضای نهایی بخش‌های خدمات آموزش و بهداشت پیشرو بوده‌اند. در تحقیقی دیگر ولد خانی (۲۰۰۵) به بررسی صنایع سه کشور استرالیا، ژاپن و آمریکا پرداخته است که بیشترین اشتغال را ایجاد می‌کنند. نتایج تحقیق وی نشان می‌دهد که صنایعی که بیشترین و کمترین اشتغال را در سال‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ ایجاد نموده‌اند، همانند سال ۱۹۹۷ بوده است. ضمن اینکه چهار بخش محصولات غذایی و تنباکو، محصولات شیمیایی و نفت، زغال‌سنگ، محصولات لاستیکی و فلزات اساسی بیشترین اشتغال‌زایی را در بین سه کشور ایجاد کرده‌اند (ولد خانی، ۲۰۰۵).

کشاوری (۱۳۸۳) در مقاله‌ای به شناسایی بخش‌هایی از اقتصاد کشور ایران پرداخت که دارای بیشترین پتانسیل ایجاد فرصت‌های شغلی در مقایسه با بخش‌های دیگر هستند. برای دستیابی به این هدف در قالب یک جدول داده - ستاده که مجموعه فعالیت‌های اقتصادی کشور را به ۴۱ بخش تفکیک نموده، پتانسیل اشتغال‌زایی بخش‌های مختلف را با استفاده از شاخص‌های پیوند پیشین، کشش تقاضای نهایی اشتغال و نیز هزینه لازم (بر حسب تقاضای نهایی) برای ایجاد یک فرصت شغلی تمام وقت رتبه‌بندی می‌شوند. نتایج نشان دادند که بر اساس پیوند پیشین، بخش‌های خدمات مذهبی و اجتماعی، زراعت، خدمات کسب‌وکار، سایر خدمات و آموزش عمومی، بخش‌های با پیوند پیشین کمتر از نظر هزینه کمتر لازم برای ایجاد هر فرصت شغلی تمام وقت، بیشترین افزایش تقاضای نهایی را نیاز دارند. بالاترین هزینه مربوط به بخش تحقیق و توسعه با ۱۸۴/۸ میلیون ریال و کمترین آن در خدمات مذهبی و سایر خدمات اجتماعی با ۹/۱۴ میلیون ریال برای ایجاد یک فرصت شغلی تمام وقت بوده است. صفوی (۱۳۸۳) در مقاله‌ای، به بررسی توان نفر - شغل ایجادشده صنعت و پتانسیل اشتغال‌زایی غیرمستقیم هر یک از زیر بخش‌های صنعتی کشور مطابق طبقه‌بندی ISIC پرداخته است. نتایج نشان داد که؛ صنایع نساجی، پوشاک و چرم بیشترین ظرفیت بالقوه ایجاد اشتغال را دارا بوده و فرآورده‌های نفتی نیز با ۱,۵ میلیون نفر - شغل کمترین نفر - شغل را در جامعه به وجود می‌آورد، بنابراین، کمترین توان بالقوه اشتغال‌زایی را دارد. با سرمایه‌گذاری و تدوین سیاست‌های تشویقی در جهت گسترش صنایعی از قبیل ساخت سایر فلزات و ساخت وسایل نقلیه موتوری و فرآورده‌های نفتی نمی‌توان انتظار به وجود آمدن مشاغل غیرمستقیم قابل توجهی در ارتباط با این گروه صنایع که عمدتاً صنایع بزرگ و دولتی هستند، داشت. صنایع نساجی، پوشاک، چرم، صنایع غذایی و صنایع تولید محصولات چوبی به خوبی می‌توانند با رشد و گسترش درخور، بحران بیکاری در کشور را

متأثر ساخته و با ایجاد مشاغل مستقیم و غیرمستقیم، نیروی بیکار جامعه را جذب کنند. بنابراین، توسعه، تجهیز و گسترش آنها به منظور مبارزه با بیکاری توصیه می‌شود.

کشاورز و چراغی (۱۳۸۶) بیان می‌کنند که ایجاد ظرفیت‌های جدید و به‌کارگیری پتانسیل‌های موجود تولید منشأ تقاضا برای نیروی کار است و در اقتصاد ایران، به دلیل محدودیت بازارها، ظرفیت‌های مازاد در بخش‌های مختلف تولید کالاها و خدمات شایع می‌باشد. افزایش تقاضای نهایی و تشکیل سرمایه، بازتابی از تقاضای داخلی و خالص صادرات نشان‌دهنده تقاضای خارجی برای رشد ستانده و در نتیجه اشتغال است؛ بنابراین آنها در مقاله‌ای سعی نمودند، با به‌کارگیری شاخص‌های مختلف در چارچوب جدول داده- ستانده ۱۳۷۵، پتانسیل‌های تولیدی و اشتغال‌زایی اقتصاد ایران را در قالب ۲۴ بخش رتبه‌بندی نمایند. در رتبه‌بندی ظرفیت‌های بالقوه ستانده و اشتغال بخش‌ها، از شاخص‌های پیوند پیشین تقاضای نهایی، پسین ارزش افزوده و کشش تقاضای نهایی استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که الزاماً سیاست‌های رشد محور نمی‌توانند اشتغال‌زا باشند. زیرا در بسیاری از موارد کشش‌های اشتغال کمتر از کشش‌های تولیدی تقاضای نهایی است. در میان بخش‌های اقتصاد ایران، صنعت تولید مواد غذایی، سایر خدمات، ساختمان‌های مسکونی و زیربنایی، خدمات بازرگانی، سایر محصولات صنعتی، خدمات حمل‌ونقل جاده‌ای، مواد سنگ‌های ساختمانی و کانی‌های فلزی از جمله بخش‌هایی هستند که می‌توانند در فراهم ساختن فرصت‌های شغلی، کلیدی باشند.

### روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق بر اساس مرور ادبیات و پیشینه موجود در داخل و خارج کشور در حوزه گردشگری و گردشگری ورزشی و نقش توسعه آن بر اشتغال‌زایی انجام گرفته است. این مقاله از نوع کاربردی و هدف آن بررسی تأثیر توسعه صنعت گردشگری ورزشی بر اشتغال‌زایی و پویایی اشتغال در کشور ایران است؛ بنابراین، داده‌ها را در این مقاله از طریق بررسی و مرور مقالات اصیل، کتاب‌ها، اسناد، مقالات علمی و آمار ارائه‌شده توسط سازمان جهانی گردشگری، به‌دست آمده است.

### یافته‌ها

گردشگری یک صنعت کاربر است. از آنجاکه بسیاری از خدمات گردشگری را نمی‌توان با استفاده از فناوری ارائه کرد اشتغال نیروی انسانی در این صنعت فراوان است. از این‌رو توسعه گردشگری در مکان‌های مختلف زمینه‌های ایجاد اشتغال دائم و فصلی و نیمه‌وقت را برای نیروی انسانی با تخصص و آموزش متوسط فراهم می‌آورد و از نرخ بیکاری می‌کاهد. علاوه بر اشتغال‌های مستقیم در گردشگری

زمینه فعالیت‌های دیگر که در ارتباط با گردشگری‌اند همچون کارهای ساختمانی، تعمیرات، کرایه دادن اتومبیل، دست‌فروشی و نظیر اینها برای افراد بومی فراهم می‌گردد. هرچند این‌گونه فعالیت‌ها از نظر ثبات درآمد نامطمئن‌اند، ولی می‌توانند حداقل درآمدی را برای خانوارها فراهم کنند. البته باید توجه شود که در گردشگری نیز به تخصص‌های متعددی نیاز است. مدیران این بخش باید از تخصص لازم در سطح بالای برخوردار و آموزش‌های لازم را دیده باشند. گردشگری به صورت یک بخش فعال اقتصادی می‌تواند از عامل کار بیشتر از سایر عوامل استفاده کند و موجب بالا رفتن سطح اشتغال گردد (سلطانی، ۱۳۷۴).

گردشگری در ایجاد فرصت‌های شغلی و کاهش معضل بیکاری، تصحیح الگوی اشتغال و ایجاد ظرفیت‌های شغلی پایدار و مستمر نقش به‌سزایی دارد. پانزده درصد از مشاغل در سطح جهانی به بخش گردشگری اختصاص دارد؛ به عبارت دیگر از هر ۱۵ فرصت شغلی یکی به بخش گردشگری در سطح جهانی متعلق است (سواربروک<sup>۱</sup>، ۱۹۹۹).

واقعیت آن است که اشتغال مهم‌ترین دغدغه کشور است چراکه ایران بایستی سالانه ۹۴۰۰۰۰ فرصت شغلی ایجاد نماید. گرچه بخش گردشگری پتانسیل بالایی در ارتباط با اشتغال دارد لکن قدرت اشتغال‌زایی آن بستگی به عواملی نظیر تعداد گردشگر تعداد شب اقامت آنها میزان پر بودن اتاق‌ها دارد. طبق مطالعه انجام‌شده در ایران با پر بودن ۷۹ درصد اتاق‌ها و اقامت ۴/۵ شب به ازای هر دو اتاق یک فرصت شغلی ایجاد شده است. در گزارش دیگری تعداد مشاغل ایجاد شده در ایران به ازای هر یک نفر گردشگر ۵ فرصت شغلی بوده که این رقم با احتساب اکوتوریسم به ۸ نفر بالغ می‌گردد (الماسی، ۱۳۸۰).

ورود هر جهانگرد به کشور تقریباً ۲ نفر را به‌طور مستقیم و ۵ نفر را به‌طور غیرمستقیم به کار می‌گمارد. طبق آمار سال ۱۳۷۶، ۱۵۳۰۰۰ فرصت شغلی مستقیم و ۳۸۰۰۰۰ فرصت شغلی غیرمستقیم در کشور ایجاد شده است (ضرغام، ۱۳۷۷). به دیگر سخن این صنعت به ازای هر یک فرصت شغلی مستقیم تقریباً توان ایجاد ۲/۶ فرصت شغلی غیرمستقیم در سایر بخش‌ها را دارد. در سال ۱۹۹۸ در تایلند صنعت گردشگری توانسته است ۶۴۰/۰۰۰ فرصت شغلی مستقیم و یک‌میلیون فرصت شغلی غیرمستقیم ایجاد نماید (زاهدی، ۱۳۷۹). وجود چنین ضریبی با توجه به ارتباط بین صنعت گردشگری و دیگر بخش‌ها معقول به نظر می‌رسد و می‌توان انتظار داشت که با تقویت ارتباط میان این بخش و سایر بخش‌ها ضریب اشتغال‌زایی نیز افزایش یابد.

<sup>۱</sup>. Swarbrook

قدرت اشتغال‌زایی به میزان مخارجی که گردشگر هزینه می‌کند نیز بستگی دارد. طبق مطالعات انجام‌شده به ازای مخارجی که یک سال گردشگر آسیایی هزینه کرده است ۲۱ شغل جدید ایجاد شده است که بیشترین آن به بخش هتلداری اختصاص داشته است. در کشورهای آسیایی این رقم دربرگیرنده ۲۹/۰۱ درصد مشاغل است؛ به عبارت دیگر تعداد مشاغل ایجاد شده ناشی از یک میلیارد ریال مخارجی که گردشگران آسیایی هزینه کردند ۲۱۲ فرصت شغلی بوده است (امیریان، ۱۳۷۹). تأثیر بخش‌های گوناگون گردشگری در ایجاد فرصت‌های شغلی اعم از مستقیم و غیرمستقیم یکسان نیست. بیشترین درصد ایجاد فرصت‌های شغلی متعلق به دو بخش اقامت در مهمان‌پذیرها و هتل‌ها بخش خرید می‌باشد. در مرتبه بعدی بخش غذا و رستوران و با اهمیت کمتری بخش‌های حمل‌ونقل سرگرمی‌ها پروازهای خارجی و بازدید از مراکز گوناگون قرار دارند. حسین پور درصد تأثیر بر اشتغال را در بخش‌های فوق به ترتیب ۲۹/۶، ۲۴/۸، ۱۷/۷، ۷/۹، ۴/۵، ۶/۸، ۳/۷ در ایران اعلام نموده است (حسین پور، ۱۳۸۲).

قدرت اشتغال‌زایی صنعت گردشگری در کشورهای جهانگرد پذیر کوچک نه تنها بیشتر است بلکه بسیار بااهمیت‌تر نیز می‌باشد. حوزه کاریابی تا ۵۰ درصد فرصت‌های شغلی‌اش به این بخش اختصاص دارد. البته این نوع سرمایه‌گذاری در شرایطی که این‌گونه کشورها گزینه جایگزین مناسب دیگری را در اختیار ندارند بسیار منطقی به نظر می‌رسد. در کشورهای بزرگ که زمینه‌های صنعتی شدن فراوانی دارند رقم فوق‌الذکر بسیار ناچیز است و به حدود ۵ درصد می‌رسد (ولاز<sup>۱</sup> و بچری<sup>۲</sup>، ۱۹۹۶).

مبانی نظری مطرح‌شده و پیشینه مربوط به اشتغال و اشتغال‌زایی حاکی از بالا بودن نرخ بیکاری در کشور می‌باشد و از سوی دیگر صنعت گردشگری به عنوان راهی جهت این مشکل در اکثر کشورها مدنظر قرار گرفته است. جهت به چالش کشیدن مبانی نظری مطرح‌شده در این بخش به تحقیقات پژوهشی انجام‌شده در داخل و خارج در زمینه گردشگری و نقش آن در اشتغال‌زایی پرداخته می‌شود. لازم به ذکر است که پیشینه تحقیقات در حوزه گردشگری ورزشی در داخل کشور بسیار محدود بوده و به همین دلیل اکثر تحقیقات مورد بحث در این مقاله در حوزه گردشگری و تحقیقات انجام‌شده در خارج از کشور می‌باشند. این موضوع ضرورت انجام تحقیقات پژوهشی و مروری در این زمینه را بیشتر نشان می‌دهد.

<sup>۱</sup> Vellas

<sup>۲</sup>. Becheri



زندگی در پایان نامه خود به بررسی تأثیر اشتغال بر کاهش فقر در بخش خدمات گردشگری و میهمان‌پذیری پرداخته است. نتایج تحقیق وی نشان داد که شاغلان در بخش‌های خدماتی هتلداری در ابعاد توسعه انسانی مورد بررسی که نشان‌دهنده وضعیت فقر است، نسبت به شاغلان بخش‌های خدماتی مشابه در میهمان‌پذیری از امتیاز بیشتری برخوردار هستند و در نتیجه از نظر وضعیت فقر قابلیت‌های در وضعیت بهتری بسر می‌برند؛ به عبارت دیگر می‌توان چنین ادعا کرد که اشتغال در بخش گردشگری موجب بهبود شاخص‌های توسعه انسانی و در نتیجه کاهش فقر قابلیت‌های می‌گردد (زندگی، ۱۳۸۹).

میران (۱۳۸۶) اثر جاذبه‌های گردشگری استان سمنان بر پویایی اشتغال را مورد بررسی قرار داد و در این رابطه بیان کرد گردشگری که در سال‌های اخیر برای بعضی از کشورهای جهان در رأس منابع تولید درآمد قرار گرفته است از دیرباز در کشور ما نیز از شرایط بالقوه مناسبی برخوردار بوده است. ولی به لحاظ بعضی از ملاحظات برخورداری اقتصادی از آن بالفعل جایگاه خود را نیافته است. چنانکه در بین کشورهای جهان از دهمین جایگاه جاذبه‌های توریستی برخوردار است. در حالی که از نظر درآمد اقتصادی جایگاه مهمی ندارد. ولی درآمد حاصل از توریسم استان را در برنامه چهارم توسعه ۱۲۳۲۹۶/۲۴ میلیون ریال پیش‌بینی می‌نماید که در صورت موفقیت از آن طریق، می‌توان ۹۴۸ شغل جدید در استان ایجاد نمود که ۲۴/۶۶ درصد از بیکاری را در استان پوشش خواهد داد و اگر بتوان با ایجاد مدیریت کارا، فقط ۲/۷ درصد از توریسم گذری استان را که ۱۲ میلیون نفر بازدیدکننده در سال است جذب نماید مشکل بیکاری در استان رفع خواهد شد.

میرزایی (۱۳۸۸) در تحقیقی تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه را مورد بررسی قرار داد و در این رابطه بیان کرد که، امروزه، گردشگری روستایی از بخش‌های مهم در فعالیت‌های اقتصادی به شمار می‌رود و همواره از دیدگاه‌های گوناگون مورد توجه قرار می‌گیرد. پژوهش حاضر نیز به بررسی کارکرد گردشگری روستایی در ایجاد اشتغال و نیز نقش سرمایه‌گذاری در این صنعت بر کمیت اشتغال در منطقه اورامانات استان کرمانشاه در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۶ می‌پردازد؛ و بدین منظور، از نظریه‌های ترکیبی اشتغال - گردشگری سود می‌جوید. برای عملیاتی شدن نظریه‌ها، مفهوم گردشگری روستایی به صورت متغیر مستقل با ابعاد هتل داری، رستوران، حمل‌ونقل، عمده‌فروشی و خرده‌فروشی و جاذبه‌ها و مفهوم اشتغال به صورت متغیر وابسته در دو بعد مستقیم و غیرمستقیم مدنظر قرار می‌گیرد. روش پژوهش شامل تجزیه و تحلیل آمار و اطلاعات، تحلیل داده‌های ثانویه و گزارش‌های سازمانی است. بر اساس یافته‌های پژوهش، گردشگری روستایی زمینه اشتغال

فصلی در منطقه را به ویژه در بهار فراهم ساخته و شاغلان دیگر بخش‌های اقتصادی و به ویژه کشاورزی را به سوی خود جذب کرده است.

کسمیت و داسون (۲۰۰۹) در مقاله‌ای تحت عنوان ارزیابی اثرات بازی‌های المپیک ۲۰۰۴ بر اقتصاد یونان، بیان می‌دارند که بر اساس ارزیابی سازمان جهانی گردشگری از سال ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۵ گردشگری ورزشی، رشد سالانه‌ای بالغ بر ۱,۳ درصد و کاهش بیکاری سالانه معادل ۱/۹ درصد را داشته است که از فعالیت‌های اقتصادی برگزارری رقابت‌های ورزشی بزرگ نتیجه شده است. دیوید<sup>۱</sup> و مارکویلر<sup>۲</sup> (۲۰۰۸) نشان دادند که آمار شغل‌های ایجادشده و درآمدزایی، عناصر مهمی است که اجازه می‌دهد درک کامل‌تری از شغل و درآمد ایجادشده توسط بخش سفر و گردشگری وجود داشته باشد.

لوین<sup>۳</sup> و بوم<sup>۴</sup> (۲۰۰۸) بیان می‌دارند که در سال ۱۹۷۳ فقط ۹۸۲۴ شغل مرتبط با ورزش در کشور اسپانیا موجود بوده، در حالی که در سال ۱۹۹۱ یک سال قبل از برگزارری بازی‌های المپیک، این تعداد به ۴۲۶۷۹ افزایش یافت که تنها ۲۲ درصد آن به باشگاه‌ها مربوط شده است. دیوید و ایکسیانلی<sup>۵</sup> (۲۰۰۸) نیز در مقاله‌ای بیان کردند؛ سفر و گردشگری فعالیت‌های اقتصادی مهمی ایجاد می‌کند که در نوسان اقتصادهای محلی توزیع می‌شود و منابع مهمی برای کارآفرینی و درآمد خانواده‌ها فراهم می‌نماید. فهمیدن نقش گردشگری در فراهم آوردن درآمد خانواده، تفاوت اساسی در جاهایی که کار ایجاد می‌شود و درآمد تولید می‌شود؛ نیاز به شناخت بهتر نقش گردشگری در مقطع چشم‌اندازهای گوناگون انواع مناطق دارد؛ از جوامع شهری و برون‌شهری تا شهرها و روستاهای دوردست. این مقاله بر اساس ارزیابی توزیع درآمد (حقوق و دستمزد) و مشاغل در بخش نفوذپذیر و حساس گردشگری، گزارش شده است. نتایج حاصله پیشنهاد می‌کند که آمار تراکمی کل مشاغل ایجادشده و درآمد پنهان تولیدشده عوامل مهم و موردپذیرش هستند. همچنین فهم کامل از مشاغل درآمد ایجادشده به وسیله بخش سفر و گردشگری در مقابل هزینه‌هایی است که گردشگر خرج می‌کند.

همافر و همکاران (۲۰۱۱) نقش گردشگری ورزشی را بر اشتغال، درآمد و توسعه اقتصادی به مقایسه و بررسی نظرات مدیران و کارشناسان گردشگری و مدیران ورزشی علاقه‌مند راجع به ایجاد اشتغال و

<sup>1</sup> Daivid

<sup>۲</sup> Marcouiller

<sup>3</sup> Leonie

<sup>۴</sup> Baum

<sup>۵</sup> Xianli

درآمد ناشی از گردشگری ورزشی در استان مازندران پرداختند و به این نتیجه رسیدند که اگر صنعت گردشگری ورزشی و سازمان‌های مربوط به آن توسعه یابند، صنعت توریسم ورزشی در آینده اشتغالزایی و تولید درآمد را در مناطقی که رویدادهای ورزشی برگزار می‌کنند را تحت تأثیر قرار خواهد داد.

هنری (۱۳۹۰) در مقاله‌ای می‌نویسد؛ توریسم ورزشی یکی از سریع‌ترین بخش‌های رشد در صنعت توریسم و نسبتاً جدید است که بر روی برنامه‌ریزی مقصد در کشورهای در حال توسعه و عاملی در بازسازی اقتصادی و اجتماعی هر دو بخش جوامع شهری و روستایی شناسایی شده است؛ و به عنوان یک مؤلفه اصلی از توریسم وابسته به ورزش در بسیاری از کشورهاست، که توجه فزاینده‌ای در سال‌های اخیر به آن به عنوان یک بازار رشد داخلی شده است. این مقاله با هدف بررسی و مقایسه دیدگاه توریست‌ها، مدیران ذی‌نفع و مدیران میراث فرهنگی - گردشگری در زمینه ایجاد اشتغال و درآمدزایی ناشی از گردشگری ورزشی در استان مازندران انجام شده است. نتایج تحقیق نشان داد که ایجاد اشتغال و درآمدزایی حاصل از گردشگری در گذشته پایین بوده است و مقایسه پژوهش حاضر با دیگر پژوهش‌ها تأییدکننده این موضوع است که صنعت توریسم ورزشی در ایجاد اشتغال و درآمدزایی منطقه میزبان در صورت توسعه صنعت توریسم ورزشی و ایجاد زیرساخت‌های مناسب تأثیر دارد (هنری، ۱۳۹۰).

کاسی ماتی<sup>۱</sup> و داوسن<sup>۲</sup> (۲۰۰۹)، بر اساس تخمین‌های سازمان گردشگری جهانی، ۴۳ درصد شغل‌های جهان تا سال ۲۰۱۰ به صنعت گردشگری ارتباط داشته‌اند. برای مثال از ۱۹۹۷ تا ۲۰۰۵، گردشگری ورزشی یک افزایش سالانه ۱/۳ درصد در رشد ناخالص داخلی به بار آورده که ناشی از فعالیت‌های اقتصادی در خصوص برگزاری مسابقات بزرگ ورزشی است و بیکاری تا ۱/۹ درصد در سال کاهش داده است (کاسیماتی و داوسن، ۲۰۰۹).

با این حال، نتایج برخی مطالعات راجع به نگرش ساکنان محلی، حاکی از وجود پاره‌ای ادراکات منفی در مورد آثار اقتصادی توسعه گردشگری است؛ برای مثال بررسی دیدگاه ساکنان یک مقصد گردشگری در ترکیه نشان‌دهنده نگرانی و اعتراض آن‌ها در مورد میزان اشتغال‌زایی و درآمدزایی این صنعت برای مردم محلی است؛ زیرا به نظر ساکنان، نیروی کار موردنیاز فعالیت‌های گردشگری از

1. Kasimati

2. Dawson

مناطق دیگر تأمین می‌گردد و همچنین درآمدهای تولیدشده از منطقه خارج و درجایی دیگر مصرف می‌شود(تای<sup>۱</sup> و سیراکایا<sup>۲</sup>، ۲۰۰۲).

با توجه به فواید بیشمار و پراهمیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گردشگری، در اکثر کشورهای پیشرفته دولت‌ها بر توسعه هر چه بیشتر گردشگری و به خصوص گردشگری ورزشی پرداخته‌اند و برنامه‌ریزی‌های کلان خود را در زمینه توسعه زیرساخت‌های موردنیاز این صنعت انجام می‌دهند. هم نتایج تحقیقات ذکرشده و هم رقابت کشورها بر سر گرفتن میزبانی رویدادهای مهم مؤید این مطلب است.

ایجاد فرصت‌های شغلی برای متقاضیانی که رشد بیش از نیم میلیون نفر در سال را تجربه می‌کنند، به عنوان حادث‌ترین موضوع در پیش روی سیاست‌گذاران ایران قرار دارد. برآوردها نشان می‌دهد نرخ رشد نیروی کار به‌طور متوسط ۳/۳ درصد در دوره ۱۳۸۱-۱۳۸۵ بوده است. مرکز آمار ایران نرخ بیکاری تابستان سال ۱۳۹۱ را ۱۲/۴ درصد و تعداد بیکاران کل کشور را بیش از ۳ میلیون و ۲۳ هزار نفر اعلام کرد همچنین نرخ بیکاری جوانان ۲۴-۱۵ ساله حاکی از آن است که ۲۷ درصد از جمعیت فعال این گروه سنی بیکار بودند.(روزنامه مردم‌سالاری، ۱۳۹۱). از سوی دیگر کشور ایران با وجود داشتن جذابیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری و قرار گرفتن در بین ۱۰ کشور اول دنیا به لحاظ جاذبه‌های گردشگری، متأسفانه هنوز نتوانسته به آن درجه از اعتبار و جایگاه واقعی خود دست یابد، چراکه سهم گردشگری کشور ما از تولید ناخالص ملی فقط ۰/۱ درصد است(حبیب، ۱۳۹۰). با توجه به محدودیت‌هایی که در کشور ما در ارتباط با گردشگری وجود دارد، موضوع گردشگری ورزشی به لحاظ فرهنگی و ارزشی شرایط مطلوب‌تر و مناسب‌تری را ایجاد می‌کند.

بنابراین با توجه به بزرگی معضل بیکاری در کشور و لزوم توجه به توسعه صنایع کاربرمانند گردشگری و همچنین با توجه به ویژگی‌های فرهنگی کشور ایران و این موضوع که بهترین نوع گردشگری و جهانگردی سازگار با فرهنگ ایران گردشگری ورزشی می‌باشد و این گردشگری ورزشی است که می‌تواند تا حدود زیادی فاصله گرفتن کشور از جایگاه واقعی خود در سطح بین‌المللی را جبران نماید، در این تحقیق با بررسی و مرور پیشینه، نقش توسعه گردشگری بر اشتغال، موردبحث قرار گرفته است.

## بحث و نتیجه‌گیری

<sup>۱</sup>. Tay

<sup>۲</sup>. Sirakaya

چشم‌انداز بازار کار ایران هم از جهت تقاضا و هم از جهت عرضه نیروی کاری یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه تبدیل شده است. از یک‌سو بازار کار با ورود تصاعدی نیروی کار روبرو شده است و از سوی دیگر بر اساس پیش‌بینی‌های مختلف، این بازار توان جذب چنین نیروی عظیمی را نخواهد داشت. این در حالی است که اصل ۴۳ قانون اساسی ایران بر پایه تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار در اختیار ندارند، استوار است (نجار زاده و حسین پور، ۱۳۸۵).

مساله بیکاری جوانان از جمله مسائل مهم در برنامه‌ریزی‌های کلان کشور می‌باشد. هرچند نرخ بیکاری جوانان از آمارگیری معمول نیروی کار قابل‌محاسبه است، ولی چالش‌های مربوط به اشتغال جوانان و مشکلاتی که آن‌ها در ورود به بازار کار، به دست آوردن و حفظ کار مناسب با آن مواجه هستند، از اطلاعات حاصل از آمارگیری‌های مذکور قابل‌بررسی نیست (هرندی و فلاح محسن خانی، ۱۳۸۶).

اشتغال و بیکاری از مسائل مهم در ادبیات توسعه اقتصادی همه کشورهاست. اشتغال منبع عمده درآمد مردم و عامل اصلی تعدیل فقر در جامعه است. گسترش بیکاری نیز عامل در زمینه کاهش رشد اقتصادی و افزایش عارضه‌های اجتماعی به شمار می‌رود (نصیری زاده و توتونچی، ۱۳۸۲).

گردشگری یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های جهان معاصر به شمار می‌رود. بر اساس گزارش سازمان جهانی گردشگری تعداد گردشگران سالیانه ۴,۳ درصد رشد دارد و در سال ۲۰۲۰ به ۱,۶ میلیارد نفر می‌رسد. در همین زمان هزینه‌های گردشگران در سراسر جهان در هر سال ۶,۷ درصد رشد دارد و به ۲ تریلیون دلار می‌رسد. از نظر اقتصادی گردشگری و مخصوصاً گردشگری بین‌المللی بیشترین عایدی را ایجاد می‌کند. دریافتی‌های ارزی حاصل از گردشگری بین‌المللی بیشتر از محصولات نفتی، خودرو و تجهیزات ارتباطی می‌باشد. همچنین گردشگری نقش مهمی در ترغیب سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، ایجاد درآمد برای دولت و اشتغالزایی مستقیم و غیرمستقیم در سراسر دنیا داشته است (سازمان جهانی گردشگری<sup>۱</sup>، ۲۰۰۱).

توسعه صنعت گردشگری، به ویژه برای کشورهای در حال توسعه که با معضلاتی همچون میزان بیکاری بالا، محدودیت منابع ارزی و اقتصاد تک‌محصولی مواجه هستند، از اهمیت فراوانی برخوردار است. اقتصاد ایران نیز اتکای شدیدی به درآمدهای حاصل از صادرات نفت دارد و متغیرهای کلان

<sup>۱</sup>. World Tourism Organization

اقتصادی آن با پیروی از قیمت جهانی نفت در طول زمان دچار نوسانات شدیدی می‌شود. روند حاکم بر متغیرهایی مانند تولید ناخالص ملی، سرمایه‌گذاری ناخالص، درآمد سرانه و غیره در سه دهه اخیر اقتصاد ایران، به‌روشنی نشان‌دهنده‌ی این موضوع است. از این‌رو، به منظور تنوع بخشیدن به منابع رشد اقتصادی و درآمدهای ارزی و همچنین ایجاد فرصت‌های جدید شغلی در کشور، توسعه صنعت گردشگری از اهمیت فراوانی برخوردار است؛ چراکه ایران از نظر جاذبه‌های گردشگری جزء ده کشور اول جهان قرار دارد و از پتانسیل بسیار زیادی برای جهانگردی و گردشگری بین‌المللی برخوردار است. از این‌رو باید زمینه‌های توسعه گردشگری، به عنوان یک استراتژی از جنبه‌های اقتصادی، سیاسی و حقوقی فراهم شود.

بیشتر کشورها با مسئله اشتغال درگیرند، اما آنچه باعث پیچیده‌تر شدن موضوع در کشورهای جهان سوم شده، تعداد عوامل مشکل‌آفرین و ناشناخته بودن برخی از مشکلات در این کشورهاست، به‌گونه‌ای که در جهان پرشتاب امروز، این مسئله توجه بسیاری از سیاستمداران، دولت‌مردان و کارشناسان را به خود جلب کرده است؛ بنابراین پرداختن به صنعت گردشگری یکی از روش‌های موردتوجه کشورها در زمینه ایجاد فرصت‌های شغلی و رهایی از بیکاری و در نتیجه، توسعه مناطق است (میراج، ۱۳۸۶).

با توجه به لزوم تقویت و توسعه صنعت گردشگری جهت دستیابی به اعتبار و جایگاه واقعی خود در سطح بین‌المللی، بایستی بخش‌های مختلف این صنعت را شناسایی کرد و به بخش‌های پراهمیت‌تر توجه ویژه‌ای مبذول داشت. یکی از این بخش‌های مهم و پراهمیت که قابلیت تبدیل به امر فرابخشی در صنعت گردشگری را دارد، ورزش است که از آن به عنوان گردشگری ورزشی نام برده می‌شود (محرم زاده و قیامی راد، ۱۳۸۸).

امروزه گردشگری ورزشی به یکی از انواع گردشگری که بسیار موردعلاقه و استفاده مردم دنیا است، تبدیل شده است. پیوند میان گردشگری و ورزش نوع جدیدی از گردشگری را ایجاد نموده که ساختار جدید و جامعی برای پر کردن اوقات فراغت و تفریح همراه با نشاط روحی و جسمی انسان‌ها گردیده است (سولبرگ<sup>۱</sup> و پروس<sup>۲</sup>، ۲۰۰۷).

گردشگری ورزشی به اقتصاد مکمل گردشگری تبدیل شده است مردمان بسیاری از شهرها می‌کوشند در مواقعی که هتل‌های آن‌ها ظرفیت خالی دارند. با ترتیب دادن مسابقات ورزشی یا

<sup>۱</sup>. Solberg

<sup>۲</sup>. Preuss

فستیوال‌هایی از ورزش‌ها برای کمک به صنعت گردشگری و هتل‌داری استفاده کنند. صنعت گردشگری ورزشی منبعی سرشار از سود درآمد است، به گونه‌ای که این عامل به رقابت وسیع و جدی میان کشورهای مختلف، به منظور گرفتن امتیاز میزبانی رقابت‌های بزرگ بین‌المللی مبدل شده است (هنری، ۱۳۹۰).

بنابر آنچه تحقیقات نشان می‌دهد، گردشگری به عنوان یکی از منابع درآمد و ایجاد اشتغال در سطح ملی می‌تواند رهیافتی برای توسعه اقتصادی در قلمرو ملی باشد. گردشگری به خصوص در زمانی که سود فعالیت دیگر بخش‌های اقتصادی در حال کاهش باشد، جایگزین مناسبی برای آنها و راهبردی برای توسعه است. بر این مبنا دلیل اصلی توسعه گردشگری غلبه بر پایین بودن سطح درآمد و ارائه فرصت‌های جدید شغلی و تحولات اجتماعی در جامعه محلی است و می‌تواند امیدهای را برای کاهش فقر به خصوص در نواحی که به نحوی دچار رکود اقتصادی شده‌اند، فراهم آورد.

هر کشوری با توجه به موقعیت جغرافیایی و بالتبع آن شرایط آب و هوایی خاص خود می‌تواند محل تولید و ارائه یک یا چند نوع خدمات ورزشی و به دنبال آن خدمات گردشگری باشد. افراد به سبب ماهیت اخلاقی و ویژگی‌های شخصیتی، همین‌طور توانایی‌های بدنی، تمایل به استفاده و بهره‌گیری از رشته‌های مختلف ورزشی دارند، بر این اساس ممکن است گروهی به ورزش‌های آبی، دسته‌ای به ورزش‌های زمستانی و بخشی به ورزش‌های هوایی و صدها نوع رشته ورزشی دیگر علاقه داشته باشند (زیتونلی، هنری و فراهانی، ۱۳۹۰). کشور ما در کنار هزاران نوع جاذبه جهانگردی و تاریخی که منبع انرژی‌زا و قدرت‌دهنده به سیستم گردشگری‌اند، از لحاظ پتانسیل‌های لازم جهت راه‌اندازی فعالیت‌های مختلف ورزشی نیز در سطح بسیار مطلوبی قرار دارد. به نحوی که با توجه به شرایط متنوع اقلیمی، توانایی راه‌اندازی و ایجاد سایت‌های بسیار عظیم و مجهز ورزشی در نقاط مختلف کشور وجود دارد. رشد و توسعه صنعت گردشگری به ویژه گردشگری ورزشی نه تنها می‌تواند دغدغه‌های فوق را مرتفع سازد بلکه رخوت و افسردگی و بیماری‌های جسمانی گوناگونی که جامعه با آن درگیر است را برطرف سازد و سلامت را به خانواده‌ها و جامعه به ارمغان آورد.

ورزش همچنین به عنوان یک بخش اقتصادی، چه از بعد عملی و چه بصری، در تولید و مصرف کالاها و خدمات ورزشی و توسعه اقتصادی جوامع مختلف نقش اساسی دارد و هم‌اکنون یکی از مؤثرترین عوامل اثرگذار در رشد اقتصاد ملی و یکی از درآمدزاترین صنایع در قرن 21 به شمار می‌رود (برون<sup>۱</sup> و ناگل<sup>۱</sup>، ۲۰۰۲). تحقیقات داخلی و خارجی به‌طور متفق‌القول بر تأثیرگذاری توسعه

<sup>۱</sup>. Brown

گردشگری و به خصوص گردشگری ورزشی بر ایجاد اشتغال صحنه گذاشته‌اند. به طوری که در اقتصاد مدرن جهانی در شهرهای بزرگ دنیا برای سرمایه‌گذاری، مسابقات المپیک را به عنوان یک پایگاه اعتباری منحصر به فرد و فرصتی برای بازاریابی محلی ارائه می‌دهند؛ چراکه فایده اقتصادی بالقوه مهم میزبانی یک رویداد ورزشی بزرگ، نقش کلیدی در جذب علاقه‌مندی به شهرها بازی می‌کند و ورود تعداد زیادی از تماشاگران به شهر میزبان بخش اصلی برای تحریک فواید اقتصادی است (سولبرگ و پروس، ۲۰۰۷).

امروزه صنعت گردشگری به علت تأثیر آن در فرآیند تولید، اشتغال و توسعه اقتصادی برای بسیاری از کشورها از اهمیت خاصی برخوردار است. به طوری که توجه بسیاری از کشورها توسعه‌یافته و در حال توسعه را به آزادسازی بیشتر و اجرای سیاست‌هایی جهت تغییرات ساختاری عمیق‌تر در این بخش معطوف ساخته است. تأثیر این صنعت در بالا بردن میزان اشتغال در کشورها، افزایش درآمدهای ارزی، رونق صنایع داخلی، گسترش همکاری‌های بین‌المللی، تعامل فرهنگ‌ها و گفتگوی تمدن‌ها و بسیاری از عوامل پیش‌برنده اقتصادی موجب شده است تا نگرش کشورهای دنیا به مرز آن تغییر یافته و صنعت گردشگری جایگاه مهمی در سیاست‌گذاری دولت‌ها پیدا کند. میزان تحولات این صنعت و افزایش نقش آن در درآمدزایی برای کشورها تا اندازه‌ای است که حتی بسیاری از کارشناسان اقتصادی، از آن به عنوان صنعت قرن بیست و یکم یاد می‌کنند. بسیاری از کشورها صنعت پویای گردشگری را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می‌دانند. اگرچه در مناطق مختلف شرایط متفاوت است، گردشگری همواره عامل مهمی برای توسعه اقتصادی به حساب می‌آید.

بنابراین توسعه صنعت گردشگری، به ویژه در کشورهای کمتر توسعه‌یافته، عامل مؤثری در مقابله با فقر است و موجب افزایش درآمد قشرهای مختلف، کاهش بیکاری و رونق اقتصادی و در نتیجه بهبود کیفیت زندگی مردم و افزایش رفاه اجتماعی می‌شود. نتایج تحقیقات مربوط به بررسی تأثیر و نقش صنعت گردشگری بر اشتغال‌زایی در ایران حاکی از این است که شغل‌های مرتبط با این صنعت در کشور بسیار کم و ناچیز است و این امر بیشتر به توسعه‌نیافتگی این صنعت در ایران نسبت داده شده است. کمبود سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری و به خصوص گردشگری ورزشی و کمبود یا نبود امکانات و زیرساخت‌های کافی و جدید مرتبط با گردشگری ورزشی از جمله عواملی بوده است که توسط محققین مطرح شده است.



در کشوری مانند ایران که بیکاری روزبه‌روز افزایش می‌یابد و نرخ بیکاری روند رو به رشدی دارد، اشتغال مهم‌ترین مسئله است. با توجه به نتایج تحقیقات انجام‌شده صنعت گردشگری، صنعتی با بالاترین نرخ رشد و بسیار مؤثر در اشتغال‌زایی است. هزینه مصرفی گردشگران به‌طور مستقیم و غیرمستقیم منجر به اشتغال‌زایی در این صنعت می‌شود و این تأثیر به‌گونه‌ای است که اقتصاد کل کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

ایران کشوری با هویت فرهنگی منحصربه‌فرد و خاص خود و قرار گرفتن در بین ده کشور برتر دنیا به لحاظ جاذبه‌های گردشگری (به عنوان یک نقطه قوت) از یک‌سو، وجود تحریم‌های بین‌المللی علیه این کشور و تک‌محصولی بودن اقتصاد آن (به عنوان تهدید و نقطه ضعف) از سوی دیگر، لزوم و اهمیت توسعه صنعت گردشگری و با توجه به فرهنگ اسلامی حاکم بر جامعه، گردشگری ورزشی، کاملاً مسجل است. مدیریت قوی و برنامه‌ریزی جامع در همه ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیرساختی در زمینه گردشگری ورزشی و آثار و فواید آن، می‌تواند راهگشای ما در این زمینه باشد. برای آنکه فعالیت‌های مختلف توریسم ورزشی در کشور پیاده شود، نخست نیاز به ایجاد و توسعه بخش سخت‌افزاری و سپس در بعد ورزش نیازمند احداث مراکز ورزشی جامع و مجهز به صورت تخصصی است. در کنار این دو عامل توجه به امر تبلیغات رسانه‌ای و آگاهی بخشی داخلی و خارجی نکته بسیار مهم و ضروری است. چراکه در صورت عدم اطلاع‌رسانی به‌موقع و بروز هیچ‌کدام از برنامه‌های پیش‌بینی‌شده به مرحله اجرا در نخواهد آمد.

بنابراین باید گفت که در راستای رشد جمعیت و افزایش جمعیت جوان کشور در چند دهه اخیر لزوم توجه به راهکارهای جدید برای ایجاد اشتغال را نمایان می‌سازد. بهره‌گیری از توان‌های گوناگون گردشگری کشور ایجاد درآمد و اشتغال را می‌توان یکی از راهکارها دانست. کشور ما نیز از این قاعده مستثنی نبوده و به دنبال توسعه گردشگری در ابعاد مختلف آن می‌باشد، ولی بحثی که این توسعه را می‌تواند در کشور ما با اشکال مواجه نماید، بحث فرهنگ اسلامی حاکم بر کشور است و مهم‌ترین پدیده‌ای که می‌تواند این اشکالات را برطرف ساخته و توسعه گردشگری را در حد مطلوب و چشمگیر به دنبال داشته باشد و مزیت‌های اقتصادی در سطح کلان برای کشور داشته باشد، ورزش و گردشگری ورزشی است.

### منابع و مآخذ

- اصفهانی، نوشین (۱۳۸۸). **جهانگردی ورزشی**، انتشارات عصر انتظار، تهران.
- الماسی محمد (۱۳۸۰). **گردشگری و اشتغال‌زایی**، نشریه بازار کار، شماره ۱۰۶.

- امیریان، سعید (۱۳۷۹). **اثر اقتصادی توریسم در ایران**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم اقتصادی دانشگاه تربیت مدرس.
- پیراسته، حسین و کریمی فرزاد (۱۳۸۱). **ارزیابی ظرفیت‌های ایجاد اشتغال در برنامه سوم توسعه، پژوهشنامه بازرگانی**، دوره ۶، شماره ۲۲، صص ۱-۲۳.
- ترحمی، فرهاد و اسفندیاری، علی‌اصغر (۱۳۸۹). **رتبه‌بندی پتانسیل‌های تولیدی و اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصاد ایران، پژوهشنامه اقتصادی**، سال دهم، شماره سوم، صص ۲۶۷-۲۸.
- تولایی، سیمین (۱۳۸۶). **مروری بر صنعت گردشگری**، انتشارات دانشگاه تربیت معلم، تهران.
- حسین پور محمد نبی (۱۳۸۲). **گردشگری، توسعه و اشتغال‌زایی، مجموعه مقالات برگزیده دومین همایش گرامی داشت هفته پژوهش و تجلیل از پژوهشگران سازمان ایران‌گردی و جهانگردی، معاونت تحقیقات آموزش و برنامه‌ریزی صفحات ۸-۴**.
- روزنامه مردم‌سالاری (۱۳۹۱). **مرکز آمار ایران جدیدترین نرخ بیکاری را اعلام کرد**، نسخه شماره ۳۰۴۹. ۱۳۹۱/۰۹/۸.
- <http://www.mardomsalari.com/template1/News.aspx?NID=150048>
- زاهدی، شمس‌السادات (۱۳۷۹). **بررسی آثار مثبت و منفی توسعه جهانگردی با نگرش سیستمی، گردهمایی راهبردها و رویکرد های ساماندهی فرهنگی در بخش جهانگردی و اشتغال**، تهران.
- زندی، ابتهال (۱۳۸۹). **تأثیر اشتغال بر کاهش فقر در دو بخش خدمات گردشگری و بیمارستانی**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت جهانگردی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- زیتونلی، عبدالحمید؛ هنری، حبیب و فراهانی، ابوالفضل (۱۳۹۰). **شناسایی توانمندی های ورزشی استان گلستان. پژوهش‌های مدیریت ورزشی و علوم حرکتی**، سال اول، شماره ۱، صص ۷۱-۸۳.
- سلطانی، محمدعلی (۱۳۷۴). **اهمیت توسعه توریسم در جهان سوم، مقالات برگزیده سمینار اصفهان و جاذبه‌های ایرانگردی و جهانگردی**، اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی اصفهان.
- صفوی بیژن (۱۳۸۳). **بررسی قابلیت‌های اشتغال‌زایی بخش صنعت ایران، پژوهش‌های اقتصادی ایران**، سال ۶، شماره ۱۹، صص ۱۴۳-۱۶۷.
- ضرغام، حمید (۱۳۷۷). **راه‌کارهای برای توسعه جهانگردی در جمهوری اسلامی، مجموعه مقالات نخستین همایش جهانگردی جمهوری اسلامی، کیش**.
- علمدار، مهدی (۱۳۸۴). **توریسم ورزش، نشریه الکترونیکی فصل نو**، شماره ۲۳، ۳۱۰.
- کاظمی، مهدی (۱۳۸۹). **مدیریت گردشگری**، چاپ چهارم، انتشارات سمت، تهران.

- کشاورز حداد، غلامرضا(۱۳۸۳). ارزیابی پتانسیل‌های اشتغالزایی بخش‌های مختلف اقتصاد ایران، **فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران**، شماره ۱۸، صص ۳۹-۵۶.
- کشاورز حداد غلامرضا و چراغی، داوود(۱۳۸۶). رتبه‌بندی پتانسیل‌های تولیدی و اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصاد ایران با استفاده از جدول داده- ستانده ۱۳۷۵، **پژوهشنامه اقتصادی**، سال ۷، شماره ۱(پیاپی ۲۴)، صص ۴۷-۷۵.
- کمیجانی، اکبر و قویدل، صالح(۱۳۸۶). اثر سرریز سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در اشتغال ماهر و غیر ماهر بخش خدمات ایران، **مجله تحقیقات اقتصادی**، شماره ۷۶، صص ۲۹-۵۰.
- نجار زاده، رضا و حسین پور، مجید(۱۳۸۵). بررسی توان اشتغال‌زایی بخش ساختمان در ایران، **مجله تحقیقات اقتصادی**، شماره ۷۳، صص: ۳۲۹-۳۴۴.
- نصیری زاده، حمیدرضا و توتونچی، خلیل(۱۳۸۲). جهانگردی و اشتغال، **مجموعه مقالات سمینار: بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه جهانگردی در جمهوری اسلامی ایران**. تهران. دانشگاه علامه طباطبایی.
- هرندی، فاطمه و فلاح محسن خانی، زهره(۱۳۸۶). اشتغال جوانان و چالش‌های آن، **فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی**، سال ششم، شماره ۲۵.
- هنری، حبیب(۱۳۹۰). نقش گردشگری ورزشی در اشتغال و درآمدزایی از دیدگاه گردشگران، مدیران و ذی‌نفعان، **پژوهش‌های فیزیولوژی و مدیریت در ورزش**، شماره ۸، صص ۹۵-۱۱۳.
- محرم زاده، مهرداد و قیامی راد، امیر(۱۳۸۸). **گردشگری ورزشی در ایران**، انتشارات سازمان میراث فرهنگی و گردشگری تبریز.
- میراج، فرحنا(۱۳۸۶). اثر جاذبه‌های گردشگری استان سمنان بر پویایی اشتغال، **تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی(علوم جغرافیایی)**، سال ۷، شماره ۱۰، صص ۳۹-۵۸.
- میرزایی، رحمت(۱۳۸۸). تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه، **روستا و توسعه**، دوره ۱۲، شماره ۴، صص ۴۹-۷۶.
- Brown, M & Nagel , M.(2002). the Size of the Sport Industry in the United States: Underestimating(Ed), 10European Sport Management Congress: Future of Sport Management Proceeding, Firenze: Italy: E AS.
- Christopher, J.(2001). **Business of tourism**, Holloway, Longman.
- David, W& Marcouiller, X.(2008). Distribution of income from tourism sensitive Employment, **Tourism Economics**, 14(3), PP: 545-565.

- Homafar.F., Honari. H., Heidary.A., Heidary.T., &Emami A.(2011). The role of sport tourism in employment, income and economic development, **Journal of Hospitality Management and Tourism**. 1.2(3), PP: 34-37.
- Kasimati, E., & Dawson, P.(2009). Assessing the impact of 2004 olympic Games on the Greek economy: A small macro econometric model, **Econ. Model**, 26: 139-146.
- Lockstone, L., & Baum, T.(2008). Fun in the family: Tourism and Commonwealth Games, **International Journal of Tourism Research**, Vol.10, PP:497–509.
- Sessa, A.(1983). **Elements of tourism economic**, Rom: Catal.
- Show, G., & Williams, A.(1994). **Critical issues in tourism**, Blackwell: Oxford UK and Combridg USA.
- Solberg, H.,& Preuss, H.(2007). Major sport events and long-term tourism impacts, **Journal of sport Management**,VOL. 21, PP: 231- 234
- Swarbrook, J.(1999). **Sustainable Tourism Management**, CABI publishing.
- Tay, V., & Sirakaya, E.(2002). Residents attitudes toward tourism development, **Annals of Tourism Research**, Vol. 29, No. 3, PP: 668-688.
- Valadkhani, A.(2002). Identifying Australian s high employment Generating Industries, **Discussion Paper**, No 119.
- Valadkhani, A.(2005). Cross- Country analysis of high employment Generating Industries, **Applied Economic Letters**, No. 12, PP: 865-869.
- Vellas, F., & Becheri, L.(1996). **International tourism**, Macmillan Business.
- World Tourism Organization(WTO).(2001). **Sport and Tourism Shaping Global Culture**, On www at <http://www.World-Tourism.org>.